

Πώς «επαναλαμβάνεται» το 1917;

Εξέγερση, αποφασιστικές στιγμές και επαναστατική ηγεσία

γράφει ο ΚΩΣΤΑΣ ΓΟΥΣΗΣ*

Το παρόν άρθρο πραγματεύεται το ρόλο των επαναστατικών κομμάτων στις απότομες στροφές της ταξικής πάλης και σε συνθήκες συμπύκνωσης του πολιτικού χρόνου. Ο μπολσεβικισμός και η τομή του 1917 αποτέλεσε υπόδειγμα πολιτικής πρακτικής και (ανα)διαμόρφωσε την αντίληψη για τη σχέση υποκειμενικού παράγοντα και αντικειμενικών συνθηκών. Μέσα από το παράδειγμα της χαμένης γερμανικής επανάστασης του 1923 θα επιχειρήσουμε να δούμε πώς θα μπορούσε να επαναληφθεί το 1917, μελετώντας τη σχέση οργανωμένης πρωτοπορίας και ευρύτερου κινήματος, την απόφαση και την προετοιμασία της εξέγερσης και την ιδιοτυπία της επαναστατικής κατάστασης. Στόχος είναι μια συμβολή στην κατανόηση της διαλεκτικής μεταξύ της μακρόχρονης πάλης για την προλεταριακή ηγεμονία και της σημασίας των αποφασιστικών ιστορικών στιγμών. Η εξάσκηση στη «μετάφραση» του μπολσεβικισμού σε διαφορετικά γεωγραφικά και χρονικά συμφραζόμενα είναι όρος για μια επίκαιρη πρόσληψη των διδαγμάτων της Οκτωβριανής Επανάστασης.

Εισαγωγή

Για μια νέα πρακτική του λενινισμού

«Τον ρώτησα για τις έριδες στο ΚΚ Ουγγαρίας τη δεκαετία του 1920 κι έμεινε

* Νομικός, ΜΔΕ στην Πολιτική Θεωρία και Φιλοσοφία

έκπληκτος που ο Ρούντι Ντούτσκε [Rudi Dutschke], ένας νέος σοσιαλιστής από το Δυτικό Βερολίνο μπορούσε σαν τρελός να του απαριθμεί λεπτομέρειες της ιστορίας του κόμματος. Δεν ήταν όμως απόλυτα ικανοποιημένος μ' αυτό και διαρκώς απομακρυνόταν από τη δεκαετία του 1920. Το Βερολίνο του 1960 και οι αγώνες του Τρίτου Κόσμου τον "έκαι-

γαν” στη συζήτηση πολύ περισσότερο από τη Βουδαπέστη του 1920» [από το ημερολόγιο του Ρούντι Ντούτσκε, Μάιος 1966].

(Dannemann, 2008: 273, 274)

Γιατί στον 21ο αιώνα στρεφόμαστε ξανά στη δεκαετία του 1920; Ακολουθώντας μια μεταγενέστερη διατύπωση του Λούκατς (Lukács) (1972: 110), στο άρθρο αυτό θα υποστηριχθεί ότι «η μέθοδος του Λένιν για όσα είπε ή έκανε μπορεί ακόμη να παραμένει καθοριστικό παρόν, έστω και κάτω από πολύ αλλαγμένες περιστάσεις». Αν ξεχωρίζαμε τρεις λέξεις από την κατά Χόμπσμπαουμ (2010) εποχή των άκρων, αυτές είναι ο «πόλεμος», ο «φασισμός» και ο «κομμουνισμός». Το δήθεν τέλος της ιστορίας προμήνυε το τέλος και των τριών. Σήμερα, ο πόλεμος και ο φασισμός έχουν επιστρέψει ορμητικά. Πώς το κομμουνιστικό κίνημα θα καταφέρει να μπει επικεφαλής της επαναστατικής διεξόδου απ’ την κρίση του καπιταλισμού, όταν το ίδιο βρίσκεται σε βαθιά κρίση και στη σκιά ακόμη των καταρρεύσεων του 1989-91;

Η ταξική πάλη μετά το 1991 δεν σταμάτησε και δεν θα μπορούσε άλλωστε να σταματήσει. Οι στρατιές των ηττημένων επιχειρήσαν να ανασυνταχθούν και ήρθαν σε επαφή με τις λαϊκές μάζες, με πολύπλευρους ριζοσπαστισμούς και πειραματισμούς. Αν κάτι όμως έδινε και δίνει, δυστυχώς ακόμη, τον τόνο στα κινήματα είναι η έκλειψη της στρατηγικής σκέψης. Ο Ντανιέλ Μπενσαϊντ (Daniel Bensaïd) παρατηρούσε το 2006 ότι «ο θεωρητικός διάλογος για τη στρατηγική παρέμενε μπλοκαρισμένος στο σημείο μηδέν, σαν ένα νεκρό σημείο, από την εποχή της χιλιανής τραγωδίας του 1973» (Μπενσαϊντ, 2006). Αυτό που έχουμε ανάγκη σήμερα είναι μια «νέα πρακτική του λενινισμού σε συνθήκες διεθνοποιημένου ιμπεριαλισμού» (Μπενσαϊντ, 2002), μια σύγχρονη στρατηγική για τους ταξικούς αγώνες και την πολιτική τους εκπροσώπηση, το μεταβατικό πρόγραμμα και τους δρόμους προσέγγισης της επανάστασης στον μετασοβιετικό διεθνή συσχετισμό δυνάμεων.

Η ιστορική εμπειρία μάς διδάσκει ότι μέσα σε τέτοιες συνθήκες είναι που οι επαναστατικές δυνάμεις, αν «διαβάσουν» σωστά και παρέμβουν στην πραγματικότητα, μπορούν να κάνουν άλματα στη συγκρότησή τους, τη σχέση τους με τις λαϊκές τάξεις και τη συμβολή τους στην υπόθεση του κοινωνικού μετασχηματισμού. Αρκεί να σκεφτούμε την περίοδο πριν τον Α’ Παγκόσμιο Πόλεμο και το μεγάλο άλμα της Οκτωβριανής Επανάστασης. Ο Βίκτορ Σερζ (Victor Serge) (2008: 33) σημείωνε στις αναμνήσεις του ότι μέσα στην πληθωρική ακινησία που υπήρχε πριν τον πόλεμο, στην πραγματικότητα η επανάσταση δεν φαινόταν πιθανή σε κανένα: «Αυτοί που κάτι προσπαθούσαν να πουν, μιλούσαν τόσο μίζερα ώστε όλα καταντούσαν ένα πάρε-δώσε με μπροσούρες». Με τη Ρωσική Επανάσταση ανοίγεται μέσα στην ίδια την πραγματικότητα προοπτική για το μέλλον με τεράστια διεθνή επίδραση. Η επέτειος των εκατό χρόνων απ’ το 1917 είναι μια θαυμάσια ευκαιρία μιας τολμηρής επανεξόρμησης των κομμουνιστικών ιδεών, με αυτοπεποίθηση ότι οι ιδέες αυτές μπορούν να αποκτήσουν ξανά υλική δύναμη, κερδίζοντας τις μετατοπιζόμενες συνειδήσεις των λαϊκών τάξεων και επιδρώντας καθοριστικά σε μια νέα πρακτική της πολιτικής.

Προγραμματίζονται οι επαναστάσεις;

*Η τέχνη της ένοπλης εξέγερσης
από τον ρωσικό
στον γερμανικό Οκτώβρη*

Ο Λένιν (Lenin) στις 8 Οκτωβρίου του 1917 γράφει ένα γράμμα στους συντρόφους του Πέτρογκραντ με τίτλο «Συμβουλές ενός θεατή». Η ένοπλη εξέγερση, σημειώνει, είναι μια ειδική μορφή του πολιτικού αγώνα, ένα αντικείμενο με ειδικούς νόμους, στο οποίους πρέπει να δοθεί προσεκτική σκέψη. Αντιγράφει τα λόγια του Δαντόν (Danton), τον μεγαλύτερο κατά Μαρξ (Marx) δεξιό-τέχνη της επαναστατικής πολιτικής ως τότε: «De l’audace, de l’audace, encore de l’audace» («Τόλμη, τόλμη και ξανά

τόλημ»). Απ' τον Μαρξ αντλεί τους κύριους κανόνες της ένοπλης εξέγερσης που είναι «είναι μια τέχνη τόσο όσο και ο πόλεμος»:

«(1) Μην παίζετε ποτέ με την εξέγερση, αλλά όταν την αρχίζετε να συνειδητοποιείτε σταθερά ότι πρέπει να πάτε ως το τέλος.

(2) Συγκεντρώστε μια μεγάλη υπεροχή δυνάμεων στο αποφασιστικό σημείο και στην αποφασιστική στιγμή, διαφορετικά ο εχθρός, που έχει το πλεονέκτημα της καλύτερης προετοιμασίας και οργάνωσης, θα καταστρέψει τους εξεγερμένους.

(3) Μόλις αρχίσει η εξέγερση, πρέπει να ενεργείτε με τη μεγαλύτερη αποφασιστικότητα και με κάθε τρόπο, αδιάλειπτα, να περνάτε στην επίθεση. "Η άμυνα είναι ο θάνατος κάθε ένοπλης εξέγερσης".

(4) Πρέπει να προσπαθείτε να πιάσετε τον εχθρό στον ύπνο και να αρπάξετε τη στιγμή όταν οι δυνάμεις του είναι διασκορπισμένες.

(5) Πρέπει να προσπαθείτε για καθημερινές επιτυχίες, οσοδήποτε μικρές (κάποιος μπορεί να πει ανά ώρα, εάν πρόκειται για μια πόλη) και με κάθε κόστος να διατηρείτε την "ηθική ανωτερότητα"».

Στις 24 Οκτώβρη, ο Λένιν γράφει γράμμα προς τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής:

«Η ιστορία δεν θα συγχωρήσει τους επαναστάτες για τη χρονοτριβή τους όταν μπορούσαν να είναι νικητές σήμερα (και σίγουρα θα είναι νικητές σήμερα), ενώ διακινδυνεύουν να χάσουν πολλά αύριο, στην πραγματικότητα, διακινδυνεύουν να χάσουν τα πάντα. Εάν καταλάβουμε την εξουσία σήμερα, την καταλαμβάνουμε όχι σε αντίθεση με τα σοβιέτ, αλλά για λογαριασμό τους. Η κατάληψη της εξουσίας είναι δουλειά της εξέγερσης· ο πολιτικός σκοπός της θα γίνει σαφής μετά από την κατάληψη».

Αναγκαία, αλλά όχι ικανή, προϋπόθεση της επανάστασης είναι η επαναστατική κατάσταση. Τρία είναι τα βασικά της γνωρίσματα, σύμφωνα με τον Λένιν:

1) Η αδυναμία των κυρίαρχων τάξεων να διατηρήσουν σε αναλλοίωτη μορφή

την κυριαρχία τους: η μια είτε η άλλη κρίση των «κορυφών», η κρίση της πολιτικής της κυρίαρχης τάξης που δημιουργεί ρωγμή, απ' όπου εισχωρεί η δυσαρέσκεια και ο αναβρασμός των καταπιεζόμενων τάξεων. Συνήθως, για να ξεσπάσει η επανάσταση δεν είναι αρκετό «τα κάτω στρώματα να μη θέλουν», μα χρειάζεται ακόμη και «οι κορυφές να μην μπορούν» να ζήσουν όπως παλιά.

2) Επιδείνωση μεγαλύτερη από τη συνθιμισμένη της ανέχειας και της αθλιότητας των καταπιεζόμενων τάξεων.

3) Σημαντικό ανέβασμα για τους παραπάνω λόγους της δραστηριότητας των μαζών, που σε «ειρηνική» εποχή αφήνουν να τις ληστεύουν ήσυχα, ενώ σε καιρούς θύελλας τραβιούνται τόσο από όλες τις συνθήκες της κρίσης, όσο και από τις ίδιες τις «κορυφές» σε αυτοτελή ιστορική δράση (Λένιν, 1988).

Τα πρώτα χρόνια μετά το 1917 καθοριστικό ήταν το ζήτημα να ξεσπάσει και να νικήσει η επανάσταση σε χώρες που είχαν καλύτερες βάσεις για την οικοδόμηση μιας σοσιαλιστικής οικονομίας. Σε μια πολύ ενδιαφέρουσα διάλεξή του σχετικά με τη Ρωσική Επανάσταση ο Έρικ Χόμπσμπωουμ (Eric Hobsbawm) πραγματεύεται το πρόβλημα της λεγόμενης «counterfactual» (τι θα γινόταν αν) ιστορίας. Ενώ, λοιπόν, ασχολείται με διάφορα είδη υποθετικών καταστάσεων και ιστορικών εναλλακτικών λύσεων, αναφέρει ότι οι κομμουνιστές έχουν τους δικούς τους μύθους του «αν όμως» (Χόμπσμπωουμ, 1998: 298). Τι θα είχε γίνει αν η Γερμανική Επανάσταση του 1918 δεν καταστέλλοταν από τους σοσιαλδημοκράτες ηγέτες και νικούσε; Η συσχέτιση του 1917 με τη γερμανική εμπειρία είναι εξαιρετικά σημαντική όχι μόνο εξαιτίας της εκ των υστέρων γνώσης μας για το πώς φτάσαμε στο ναζισμό, αλλά και για μιας εξαιρετικά πολύμορφης επαναστατικής διεργασίας που ξεχωρίζει για τη διάρκειά της, αλλά και τα ζητήματα τακτικής και στρατηγικής που έθεσε επί τάπητος. Στο πλαίσιο του παρόντος θα ασχοληθούμε με το πώς το στοίχημα ενός γερμανικού Οκτώβρη ξαναπαίχτηκε το 1923. Ο Τρότσκι (Trotsky)

(1985: 83), στα *Μαθήματα του Οκτώβρη*, γράφει ότι ο μπολσεβικισμός είναι η εκπαίδευση και επιλογή μιας τέτοιας ηγεσίας που θα αποτρέψει τα κόμματα απ' το να οπισθοχωρήσουν όταν φτάσει η ώρα του δικού τους Οκτώβρη:

«Μπορεί, όμως, να έχουμε καταστάσεις όπου να έχουν συσσωρευτεί όλοι οι όροι για την επανάσταση και να λείπει μια διορατική και αποφασισμένη ηγεσία, ένα κόμμα, βασισμένο πάνω στην κατανόηση των νόμων και των μεθόδων της επανάστασης. Τέτοια ακριβώς ήταν η κατάσταση το 1923 στη Γερμανία. Αυτό μπορεί να επαναληφθεί και σ' άλλες χώρες».

(Τρότσκι, 1985: 20)

Ποια ήταν όμως η κατάσταση που επικρατούσε στη Γερμανία το 1923; Μέχρι το καλοκαίρι του 1923 το KPD υποστήριζε ότι δεν υπήρχε καμιά περίπτωση για άμεση επαναστατική δράση. Ο Κρις Χάρμαν (Chris Harman), στο έργο του για τη χαμένη γερμανική επανάσταση, θεωρεί ότι η εκτίμηση για την άμπωτη του επαναστατικού κύματος ήταν σωστή το 1921, το 1922 ή το πρώτο τετράμηνο του 1923. Όμως, η επιμονή στην ίδια εκτίμηση το καλοκαίρι του 1923 μαρτυρούσε άγνοια των αλλαγών που συντελούνταν. Ο Βίκτορ Σερζ (2008: 250) στις αναμνήσεις του καταγράφει σκηνές όπου κομμουνιστές αγκικιτάτορες τα λένε όλα με μια λέξη που γεμίζει το στόμα:

«Loschagen! Χτυπήστε! Η απόφαση ελήφθη. Χτυπάμε. Δεν έμνε παρά να επιλέξουμε τη στιγμή, μετά από μια καλή και εις βάθος προετοιμασία. Εκδώσαμε σε πολλές γλώσσες τις διαλέξεις που έγιναν στη Σχολή Πολέμου της Μόσχας από τον Τρότσκι, σχετικά με το θέμα: Μπορούμε άραγε να προσδιορίσουμε από πριν την ημερομηνία της επανάστασης;».

Στο κείμενο αυτό ο Τρότσκι (1923) κάνει πολεμική στη φιλελεύθερη θέση ότι οι επαναστάσεις δεν σχεδιάζονται για να γίνουν μια συγκεκριμένη στιγμή, απλά συμβαίνουν. Όσο σωστή κι αν φαίνεται αυτή η θέση απ' τη σκοπιά του θεατή,

σημειώνει ο Τρότσκι, απ' τη σκοπιά του γνήτη δεν αποτελεί παρά κυδαιότητα και κοινοτυπία. Ο Τρότσκι αναγνωρίζει ότι τα σοβιέτ εκφράζουν την πιο ακριβή μέτρηση της πραγματικής δραστηριότητας των μαζών κατά τη διάρκεια μιας επαναστατικής εποχής. Αλλά και χωρίς την ύπαρξή τους η επαναστατική επιρροή μετριέται από τα συνδικάτα, τις απεργίες, τις διαδηλώσεις στο δρόμο και κάθε άλλη μορφή δημοκρατικής έκφρασης. Προφανώς, ξεκαθαρίζει ότι οι πολιτικές καταστάσεις που είναι προνομιακές για εξεγέρσεις δεν «κατασκευάζονται» σε καμιά περίπτωση βουλευσιαρχικά και με τεχνητά μέσα. Όταν εξακριβωθεί όμως η στιγμή όπου η πραγματική πλειοψηφία της εργατικής τάξης είναι με το μέρος των επαναστατικών δυνάμεων, τότε πρέπει να πέσει το σύνθημα για το σχηματισμό των σοβιέτ. Στο σημείο αυτό, βέβαια, το ζήτημα ήδη μεταφέρεται στο επίπεδο των στρατιωτικών συγκρούσεων. Γι' αυτό χρειάζεται η εκπόνηση σχεδίου για την ένοπλη εξέγερση σε καθορισμένο χρονικό σημείο. Προφανώς, μέσα σ' αυτές τις συνθήκες κάποια γεγονότα μπορεί να επιταχύνουν ή να επιβραδύνουν την ένοπλη εξέγερση:

«Η επανάσταση εμπεριέχει την πανίσχυρη δύναμη του αυτοσχεδιασμού, αλλά κανέναν αυτοσχεδιασμό δε θα πάει καλά στις περιπτώσεις των μοιρολατρών, των αργόσχολων και των ανόπτων. Η νίκη απαιτεί σωστό πολιτικό προσανατολισμό, οργάνωση και βούληση να φέρεις εις πέρας το αποφασιστικό χτύπημα».

Ο Μπόρις Σουβάριν (Boris Souvarine) γράφει από τη Μόσχα στον Σερζ ότι η εκτελεστική της Διεθνούς θα προσπαθήσει να παίξει το ρόλο του Λένιν ορίζοντας την ημερομηνία της εξέγερσης στις 25 Οκτωβρίου 1923, ημέρα της επετείου της κατάληψης της εξουσίας στην Πετρούπολη το 1917 (Σερζ, 2008: 251). Η Κομιντέρν ρίχνει όλες τις δυνάμεις στη στρατιωτική προετοιμασία της εξέγερσης. Σταχυολογώντας πληροφορίες από τις περιγραφές του Χάρμαν (2010: 436,

464) μαθαίνουμε ότι το KPD είχε εκείνο το διάστημα 250.000 μέλη και ήταν το μεγαλύτερο κομμουνιστικό κόμμα στον δυτικό κόσμο, διέθετε μια παράνομη στρατιωτική οργάνωση το M-Apparat («Στρατιωτικός Μηχανισμός») και μια υπηρεσία πληροφοριών το T-Apparat (το «T» για την τρομοκρατία). Ρώσοι αξιωματικοί και Γερμανοί με εμπειρία στον πόλεμο μοιράζονταν την τεχνογνωσία τους για να μετατρέψουν τη στρατιωτική οργάνωση σε ικανή να διεξάγει εμφύλιο πόλεμο (Χάρμαν, 2010: 380, 425). Σε πιο μαζική κλίμακα, τα όργανα επιβολής της λαϊκής βούλησης και οι κρίσιμοι μετρητές της επαναστατικής επιρροής ήταν τα εργοστασιακά συμβούλια, οι επιτροπές ελέγχου και οι προλεταριακές εκατονταρχίες.

Το KPD είχε πρωταγωνιστήσει στο χτίσιμο τοπικών και πανεθνικών οργανώσεων των εργοστασιακών συμβουλίων έξω από τον έλεγχο των συνδικαλιστικών γραφειοκρατιών. Τα συμβούλια έπαιζαν μεγάλο ρόλο στο ξεκίνημα και το συντονισμό των αγώνων της εργατικής τάξης που ξεσπούσαν με όλο και μεγαλύτερη συχνότητα λόγω της καταβαράθρωσης του βιοτικού επιπέδου στα όρια της επιβίωσης. Μάλιστα, τα εργοστασιακά συμβούλια δεν περιορίζονταν αποκλειστικά στις οικονομικές διεκδικήσεις, αλλά αναλάμβαναν εμβρυακά κοινωνικές και πολιτικές λειτουργίες. Στο επίπεδο των γειτονιών συγκροτήθηκαν οι επιτροπές ελέγχου. Σε συνδιάσκεψη αντιπροσώπων εργοστασιακών συμβουλίων που έλαβε χώρα στις 11 Αυγούστου υπολογίζεται ότι αντιπροσωπεύτηκαν περίπου 10-20 χιλιάδες επιτροπές. Όπως εύστοχα σημειώνει ο Χάρμαν (2010: 426):

«Το φαινομενικά αδύναμο κίνημα των εργοστασιακών συμβουλίων, εννιά μήνες πριν, είχε γεννήσει μια δύναμη που μπορούσε να ενώσει όλη την εργατική τάξη έξω από τον έλεγχο των γραφειοκρατών».

Οι προλεταριακές εκατονταρχίες ήταν οι εργατικές ομάδες αυτοάμυνας που συγκροτήθηκαν ενάντια στην Ακροδε-

ξιά. Οι εκατονταρχίες συγκροτούνταν στα εργοστάσια. Οι άνεργοι εντάσσονταν στις ομάδες των εργατών που είχαν δουλειά. Η δράση τους δεν περιοριζόταν ενάντια στους φασίστες. Έχουν καταγραφεί απεργίες, όπως των μεταλλεργατών, που οι εκατονταρχίες έσυραν την εργοδοσία στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και με την απειλή βίας τούς ανάγκασαν να αποδεχτούν τα αιτήματα των εργατών. Επίσης, συντονίζονταν με τις επιτροπές ελέγχου για να επιβάλλονται οι αποφάσεις ενάντια στην κερδοσκοπία ή πήγαιναν στην ύπαιθρο για να ματαιώσουν εξώσεις εργατών γης από τα σπίτια τους. Ο αριθμός των μελών τους τον Οκτώβρη του 1923 υπολογίζεται σε 60 έως 100 χιλιάδες. Οι εκατονταρχίες θα αποτελούσαν τη ραχοκοκαλιά του επαναστατικού στρατού (Χάρμαν, 2010: 389, 421, 437).

Σε όλα αυτά τα όργανα συμμετείχαν και σοσιαλδημοκράτες και μη κομμουνιστές εργάτες σε όλα τα επίπεδα, καθώς για τη συγκρότηση και ανάπτυξή τους το KPD έκανε ενωτικά καλέσματα εφαρμόζοντας την πολιτική του ενιαίου μετώπου. Δεν είναι στους σκοπούς αυτού του άρθρου μια εξαντλητική περιγραφή της τότε γερμανικής συγκυρίας. Σε κάθε περίπτωση, το πρόβλημα των επανορθώσεων και της συνθήκης των Βερσαλλιών, η κατάληψη από τους Γάλλους της βιομηχανικής περιοχής του Ρουρ τον Γενάρη του 1923, οι κινήσεις της άκρας Δεξιάς και οι επιθέσεις της Δεξιάς ενά-

ντια στις κυβερνήσεις στη Σαξονία και τη Θουριγγία όπου κυριαρχούσε η αριστερή πτέρυγα του SPD συνθέτουν το πολυδιάστατο τοπίο.

Το σχέδιο για την κατάληψη της εξουσίας ήταν το εξής: Αρχές Οκτώβρη ήταν ξεκάθαρο ότι η κεντρική κυβέρνηση θα επιτίθετο στις κυβερνήσεις στη Σαξονία και τη Θουριγγία. Για εκατομμύρια υποστηρικτές της σοσιαλδημοκρατίας η επίθεση αυτή ήταν η κόκκινη γραμμή, που αν ξεπερνούταν, θα τους ώθούσε σε επαναστατική δράση. Οι κομμουνιστές θα έμπαιναν στις κυβερνήσεις αυτές με σκοπό να επιταχύνουν τις εξελίξεις και να εντοπίσουν τα αποθέματα οπλισμού της αστυνομίας. Το κάλεσμα του KPD για την υπεράσπιση των κυβερνήσεων θα ήταν το ντε φάκτο κάλεσμα για τη μεγάλη επαναστατική επίθεση, με κορύφωση την εγκαθίδρυση νέας εξουσίας με βάση ένα πανεθνικό συνέδριο των εργοστασιακών συμβουλίων. Το κάλεσμα για γενική απεργία θα ήταν το σήμα σε όλες τις τοπικές οργανώσεις να αναλάβουν δράση. Σε κάθε περιοχή είχαν καταστρώσει επιχειρησιακά σχέδια για να πάρουν τον έλεγχο των ζωτικών αποθεμάτων, να εξοπλιστούν, να καταλάβουν τους σταθμούς ηλεκτρικής ενέργειας, σιδηροδρόμους, τηλεπικοινωνίες, αστυνομικά τμήματα και οπλοστάσια (Χάρμαν, 2010: 449).

Το KPD απείλησε να ρίξει την κυβέρνηση στη Σαξονία λόγω του ότι δεν υλοποίησε τη δέσμευση να εκκαθαρίσει την αστυνομία από ακροδεξιά στοιχεία που συνέχιζαν να επιτίθενται στις διαδηλώσεις. Αποφασίστηκε ανασχηματισμός, τρεις κομμουνιστές μπήκαν στην κυβέρνηση και ο πρωθυπουργός της Σαξονίας παρουσίασε την κυβέρνηση ως «κυβέρνηση δημοκρατικής και προλεταριακής άμυνας». Οι κομμουνιστές προσπάθησαν ανεπιτυχώς να πάρουν το Υπουργείο Εσωτερικών που ήλεγχε την αστυνομία. Η στρατιωτική διοίκηση του Βερολίνου έθεσε τις προλεταριακές εκατονταρχίες εκτός νόμου και στρατεύματα άρχισαν να κινούνται προς τη Σαξονία. Ο Χάρμαν (2010: 455) παραθέτει μια φράση του ιστορικού Ε. Χ. Καρ

(Ε. Η. Carr) που είναι ίσως η πιο συμπυκνωμένη περιγραφή της σημασίας της στιγμής:

«Η Ράιχσπερ έκανε αυτό που δεν είχε τολμήσει να κάνει ο Μπράντλερ [Brandler]. Όρισε την ημερομηνία, στην οποία οι κομμουνιστές έπρεπε είτε να δράσουν είτε να ομολογήσουν την ανημποριά τους».

Οι ρυθμοί του εξοπλισμού ήταν πιο αργοί απ' τους εκτιμώμενους και το πανεθνικό συνέδριο των εργοστασιακών συμβουλίων που θα νομιμοποιούσε την επαναστατική δράση δεν έγινε κατορθωτό να συγκληθεί λόγω των απαγορεύσεων. Ωστόσο, το πρωινό της 21ης Οκτωβρίου ο Μπράντλερ εξηγεί το σχέδιο σε όλους τους αντιπροσώπους των περιφερειακών οργανώσεων. Το κάλεσμα για τη γενική απεργία θα ήταν το εναρκτήριο σάλπισμα της προλεταριακής επανάστασης. Στη συνδιάσκεψη των αντιπροσώπων των εργατικών οργανώσεων της Σαξονίας, ο Μπράντλερ κάλεσε τους σοσιαλδημοκράτες να υπερψηφίσουν άμεσο κάλεσμα για γενική απεργία αλληλεγγύης και να εγκαταλείψουν τις μάταιες ελπίδες, που έτρεφαν για ειρηνική επίλυση του ζητήματος με το Βερολίνο (Χάρμαν, 2010: 458, 460). Οι σοσιαλδημοκράτες όμως, δεξιοί και αριστεροί, έκαναν πίσω. Επικαλέστηκαν αναρμοδιότητα αυτής της συνδιάσκεψης να λάβει τέτοια απόφαση και απείλησαν ότι θα αποχωρούσαν, αν ετίθετο σε ψηφοφορία η γενική απεργία.

Το KPD δεν περίμενε σε καμία περίπτωση αυτή την εξέλιξη. Πριν λίγες μέρες μια συνδιάσκεψη συνδικαλιστών στο Βερολίνο είχε υπερψηφίσει με 1.500 υπέρ και 50 κατά την κήρυξη γενικής απεργίας αν η κεντρική κυβέρνηση έκανε επίθεση στη Σαξονία (Χάρμαν, 2010: 454). Η εκτίμηση πλέον της ηγεσίας του KPD ήταν ότι, με διασπασμένες τις δυνάμεις του προλεταριάτου και με το δεδομένο επίπεδο τεχνικής προετοιμασίας, η ένοπλη εξέγερση ήταν πλέον αδύνατη. Το κάλεσμα για τη γενική απεργία δεν ήρθε ποτέ και αγγελιοφό-

ροι εστάλησαν να ενημερώσουν για τη ματαίωση της εξέγερσης. Το τραγικό συμβάν που επισφράγισε την ήττα ήταν ότι ο αγγελιοφόρος δεν έφτασε ποτέ στο Αμβούργο. «Στο μεγαλύτερο τμήμα της Γερμανίας η εξουσία έχει περάσει στα χέρια των εργατών», έλεγε το δι-άγγελμα προς το λαό. Δώδεκα από τα 26 αστυνομικά τμήματα των προαστίων είχαν καταληφθεί και οι επαναστατικές δυνάμεις κινούνταν προς το κέντρο του Αμβούργου (Χάρμαν, 2010: 461, 463). Η εξέγερση κράτησε 24 ώρες.

«Να είσαι πάντα έτοιμος για δράση – για σωστή δράση».

Η κατάκτηση της πλειοψηφίας της εργατικής τάξης και ο ρόλος του υποκειμένου

Το ερώτημα που προκύπτει είναι με ποιο κριτήριο μπορεί να κριθεί εάν η ένοπλη εξέγερση το 1923 θα ήταν τυχοδιωκτισμός ή όχι. Και στην περίπτωση της Ρωσίας άλλωστε ο Ζινόβιεφ (Zinoviev) και ο Κάμενεφ (Kamenev) είχαν υποστηρίξει ότι θα ήταν τυχοδιωκτισμός η ένοπλη εξέγερση του 1917. Το αποτέλεσμα είναι το αποκλειστικό κριτήριο της δικαίωσης μιας επιλογής; Κι αν είναι έτσι πώς κρίνεται μια επιλογή που δεν πάρθηκε; Η θέση που υποστηρίζεται σε αυτό το άρθρο είναι ότι η μελέτη της αντικειμενικής κατάστασης το 1923, η ραγδαία επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου, η άνοδος των αγώνων και της δράσης της εργατικής τάξης και η προετοιμασία του KPD συντείνουν στο ότι υπήρχε επαναστατική κατάσταση. Το αν θα μπορούσε να μετεξελιχθεί σε επαναστατική κρίση και νικηφόρα επανάσταση δεν μπορεί να θεωρηθεί εξασφαλισμένο ποτέ σε μια πολιτική εκτίμηση. Βέβαια, μια τέτοια εκτίμηση σχεδόν έναν αιώνα μετά δεν έχει οποιοδήποτε νόημα, εκτός από την άντληση συμπερασμάτων και τη δι-απαιδαγώγηση σε ένα ορισμένο τρόπο σκέψης και πρακτικής. Αλλιώς, εκ του ασφαλούς κι εκ των υστέρων εκτιμήσεις στερούνται νοήματος και, σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να ξεχνάμε πόσο δύσκολες είναι τέτοιες αποφάσεις, που

αφορούν τις ζωές χιλιάδων που κάνουν πολιτική με το σώμα τους, βάζοντας το κεφάλι τους στο ντορβά και «χωρίς κα-βάντζα καμιά».

Για να καταλάβουμε τους δισταγμούς της ηγεσίας του KPD να καλέσει σε ένοπλη εξέγερση, πρέπει να μελετήσουμε την εμπειρία του 1921, όταν πήρε αυτή την επιλογή χωρίς σωστή εκτίμηση των διαθέσεων των εργαζόμενων μαζών. Τον Μάρτη του 1921 μια απεργία στο Μάνσφελντ της Γερμανίας καταλήγει σε συγκρούσεις και απειλή κατάληψης της περιοχής από την αστυνομία. Η ηγεσία του KPD ρίχνει τα συνθήματα της γενι-κής απεργίας και του ένοπλου εξοπλι-σμού των εργατών. Στα καλέσματα αντα-ποκρίνονται 200-500 χιλιάδες εργάτες, ανάλογα με τις διαφορετικές πηγές. Για μια βδομάδα σκληρές μάχες μαινόταν στην κεντρική Γερμανία μεταξύ αγωνι-στών του KPD, της αστυνομίας και των ειδικών μονάδων καταστολής. Η απου-σία σχεδίου και προετοιμασίας, η απο-μόνωση και η αυξανόμενη συγκέντρωση των στρατευμάτων είναι κρίσιμοι παρά-γοντες που οδήγησαν πολύ γρήγορα στην ήττα. Η ήττα ήταν συντριπτική με δεκάδες χιλιάδες συλληφθέντες, χιλιά-δες νεκρούς και τραυματίες. Το κόμμα χάνει περίπου τα μισά του μέλη.

Η αποτίμηση δεν θα είναι εύκολη υπό-θεση στη Διεθνή. Στην αρχή η άποψη του Λένιν είναι μειοψηφική. Κυριαρχεί η εκτίμηση όπως εκφράστηκε στη σύντα-ξη της επιθεώρησης *Kommunismus*:

«Το κύριο χαρακτηριστικό της σημερινής περιόδου της επανάστασης βρίσκεται σ' αυτό, ότι είμαστε τώρα υποχρεωμένοι να διεξάγουμε ακόμη και μερικές μάχες, κι εδώ συμπεριλαμβάνονται οι οικονομικές, με τα μέσα της τελικής μάχης, πάνω απ' όλα της ένοπλης εξέγερσης»

(Αντερσον, 1985: 64)

Στην αρχή αυτή ήταν περίπου και η άπο-ψη του Λούκατς. Υπερασπίζεται την «Teilaktionen», τη «μερική» δηλαδή ένοπλη δράση ενάντια στο αστικό κρά-τος (Αντερσον, 1985: 63-64). Υποστη-ρίζει ότι τέτοιες επιθετικές ενέργειες

δεν είναι «πραξικοπηματισμός» καθώς στόχος δεν είναι η κατάληψη της εξουσίας, αλλά αυτόνομες και δραστήριες πρωτοβουλίες για να ξεπεραστεί η ιδεολογική κρίση, ο μενσεβίκικος λήθαργος του προλεταριάτου και η στασιμότητα της επαναστατικής εξέλιξης. Ο Λένιν θα δώσει μεγάλη μάχη για να πείσει ότι η «Teilaktionen» είναι θεμελιακά λάθος τακτική. Μάλιστα, θα υπερασπιστεί ως «παραδειγματική πολιτική πρωτοβουλία» την *Ανοικτή επιστολή* που είχε αποστείλει τον Γενάρη του 1921 το KPD σε όλα τα «εργατικά κόμματα» και τα συνδικάτα καλώντας σε κοινή δράση γύρω από συγκεκριμένους στόχους πάλης· η εκτελεστική της Διεθνούς είχε φτάσει ένα βήμα πριν αποκηρύξει δημόσια την επιστολή (Χάρμαν, 2010: 330, 343). Το Γ΄ Συνέδριο της Κομιντέρν, αν και θα καταλήξει σε συμβιβαστική απόφαση, ουσιαστικά θέτει τις βάσεις για την υιοθέτηση της γραμμής του ενιαίου μετώπου με στόχο την κατάκτηση της πλειοψηφίας της εργατικής τάξης. Ο Λένιν είχε δίκιο και η στροφή σε μια γραμμή συγκέντρωσης δυνάμεων ήταν σωτήρια απέναντι στα καταστροφικά αδιέξοδα της «Teilaktionen». Ο Πέρι Άντερσον (Perry Anderson) θεωρεί ότι η Δράση του Μάρτη προέκυψε από τη σύγκυση των θεωρητικών εννοιών της ιστορικής εποχής και της ιστορικής συγκυρίας. Το γεγονός ότι η επανάσταση ήταν το θεμελιακό πρόβλημα της ευρύτερης περιόδου οδήγησε στην υποτίμηση των συγκεκριμένων προϋποθέσεων της επαναστατικής κατάστασης.

Ο Λούκατς θα παραδεχτεί αργότερα ότι οι θέσεις του Λένιν συνέτριψαν τις απόψεις του για τη Δράση του Μάρτη (Λούκατς, 1975: 15). Η θέση του για το 1923 (Lukács, 2002: 58) ήταν ότι ο γερμανικός Οκτώβρης είναι το καλύτερο αντιπαράδειγμα σε σχέση με τη Ρωσική Επανάσταση και ο Ταλχάιμερ (Thalheimer) είναι ο θεωρητικός της αυθόρμητης πολιτικής ουράς (tail-ending). Έχει ενδιαφέρον ότι, ενώ μέσα από την επίδραση του Λένιν κατέληξε ότι η Δράση του Μάρτη το 1921 ήταν λάθος τακτική, ταυτόχρονα θεωρεί ότι το 1923

ήταν η σωστή στιγμή για την ένοπλη εξέγερση. Επειδή αυτή είναι και η θέση που υποστηρίζουμε σε αυτό το άρθρο, θα εμβαθύνουμε θεωρητικά στη «θεωρία των στιγμών» μέσα από το έργο του Λούκατς. Καταρχάς, επισημαίνεται ότι οι ευρύτερες παρεμβάσεις του Λένιν αυτή την περίοδο επηρεάζουν καθοριστικά τον Λούκατς. Λόγου χάριν, τον Μάρτιο του 1920 ο Λούκατς γράφει άρθρο για τον κοινοβουλευτισμό όπου θέτει τόσες προϋποθέσεις για τη συμμετοχή στα αστικά κοινοβούλια που κατέληγε ουσιαστικά να αρνείται τη συμμετοχή. Ο Λένιν χαρακτηρίζει το άρθρο αριστερίστικο και πολύ φτωχό. Τον κατηγορεί ως βερμπαλιστή που δεν κάνει συγκεκριμένη ανάλυση των συγκεκριμένων ιστορικών συνθηκών και υποτιμά τη δουλειά στους θεσμούς, όπου οι αστοί ασκούν την επιρροή τους στις μάζες (Löwy, 1979: 158). Το έργο *Αριστερισμός, παιδική αρρώστια του κομμουνισμού* τον οδηγεί να στρέψει την προσοχή του στις οργανωτικές μορφές συγκρότησης του πολιτικού υποκειμένου. Απότοκος της όλης επίδρασης είναι το έργο *Ιστορία και ταξική συνείδηση*. Ο Φρέντρικ Τζέιμσον (Fredric Jameson) υποστηρίζει ότι το έργο αυτό συγκροτεί μια φιλοσοφία του κόμματος που έλειπε από το μαρξισμολενινισμό. Αυτή η έμφαση στην κεντρικότητα των ζητημάτων του κόμματος και ευρύτερα του ενεργού ρόλου του υποκειμένου ξαναδόθηκε, όταν τη δεκαετία του 1990 ανακαλύφθηκε στα αρχεία του ΚΚΣΕ ένα άγνωστο χειρόγραφο του 1925 ή 26, στο οποίο ο Λούκατς υπερασπιζόταν, μεταξύ άλλων, το έργο του απέναντι σε κατηγορίες περί βουλησιαρχίας και υποκειμενισμού. Ο Ούγγρος κομμουνιστής Λάζλο Ρούντας (László Rudas) (Lukács, 2002: 139) έγραφε ειρωνικά:

«Αλλά κανείς θα απελπιζόταν για την “τύχη της επανάστασης, στην πραγματικότητα της ανθρωπότητας” – εάν σ’ αλήθεια εξαρτάται από τις στιγμές. Κάποιες απ’ αυτές τις στιγμές θα τις αδράξουμε όπως πρέπει, αλλά οι περισσότερες σίγουρα θα χαθούν! Δεν έχουμε πλέον στη διάθεσή μας έναν Λένιν που να είναι

σε θέση να εκτιμήσει σωστά τις στιγμές.

Τι να κάνουμε; Η επανάσταση είναι καταδικασμένη να πτηθεί και, παράλληλα, η ανθρωπότητα είναι πιθανώς καταδικασμένη να αφανιστεί. Τι τραγική προοπτική! [...] Σε μια ολόκληρη εποχή της κοινωνικής επανάστασης, όταν οι δυναμικά αναπτυγμένες παραγωγικές δυνάμεις της μοντέρνας οικονομίας σπρώχνουν για μια λύση – και το κάνουν όλο και πιο δυνατά – ακόμη και οι πιο σημαντικές “στιγμές” δεν είναι τόσο περιεκτικές για να “αποφασίσουν καθοριστικά” την έκβαση της ταξικής πάλης».

Για τον Ρούντας, η «θεωρία της στιγμής» μοιάζει με τις θεωρίες των μεγάλων προσωπικοτήτων και τους ευσεβείς πόθους της μπουρζουαζίας ότι μετά το θάνατο του Λένιν η Ρωσική Επανάσταση θα κατέρρεε. Η αντιπαράθεση έχει μεγάλο ενδιαφέρον γιατί αντικατοπτρίζει την ευρύτερη στροφή στη συζήτηση της Διεθνούς. Στο Ε' Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς το 1924, το πρώτο μετά το θάνατο του Λένιν, ο Λούκατς και ο Καρλ Κορς (Karl Korsch) (ο Κορς το 1923 είχε γράψει το *Μαρξισμός και φιλοσοφία* και την ίδια χρονιά είχε διατελέσει υπουργός Δικαιοσύνης στην κυβέρνηση της Θουριγγίας στο πλαίσιο της προετοιμασίας της ένοπλης εξέγερσης) δέχονται τα πυρά του επικεφαλής της Κομιντέρν Ζινόβιεφ:

«Εάν μας προκύψουν περισσότεροι τέτοιοι καθηγητές με τις μαρξιστικές τους θεωρίες, χαθήκαμε. Δε μπορούμε να ανεχτούμε τον θεωρητικό ρεβιζιονισμό αυτού του είδους στην Κομμουνιστική μας Διεθνή».

(Smyth, 2001)

Ο όρος «καθηγητής» αντιδιαστέλλεται βέβαια προς τον «τίμιο εργάτη». Είναι στο λόγο του Ζινόβιεφ σ' αυτό το συνέδριο, όπου σύμφωνα με τον Μπενσαϊντ (2001), ο «λενινισμός» επινοείται ως «μια θρησκευτικά μωμιοποιημένη ορθοδοξία, μέρος της διαδικασίας γραφειοκρατικοποίησης της Κομιντέρν και της Σοβιετικής Ένωσης». Απέναντι σ' αυτές

τις επινοήσεις ο Λούκατς υπερασπίζεται τη λενινιστική κληρονομιά και αντιπαλεύει την υιοθέτηση φορμαλιστικών και μοιρολατρικών νόμων που αποκλείουν τις κρίσιμες και καθοριστικές στιγμές της απόφασης. Στην απάντησή του στους Ντεμπόριν (Deborin) και Ρούντας εξηγεί ότι η ανάδυση του προλεταριάτου αναδιαμορφώνει το ρόλο του υποκειμένου στην ιστορική εξέλιξη σε σχέση με φανταστικά ή πραγματικά υποκείμενα στα οποία έχει αποδοθεί αυτή η δυνατότητα (μεγάλες προσωπικότητες, εθνικό πνεύμα κ.τ.λ.) μέσα από ιστορικές μυθολογίες, λανθασμένες κατασκευές και ιδεαλιστικές μεθόδους. Για να περιγράψει αυτές τις «στιγμές» χρησιμοποιεί το γερμανικό όρο *Augenblick*, όρος που περιγράφει τη συμπύκνωση του πολιτικού χρόνου, δίνοντας έμφαση στην ενεργητική πλευρά της προλεταριακής ταξικής συνείδησης σε καταστάσεις όπου η υποκειμενική παρέμβαση της μιας μέρας, με άλλα λόγια, το ποια απόφαση θα παρθεί ή δεν θα παρθεί, διαμορφώνει καθοριστικά τις αντικειμενικές συνθήκες της επόμενης μέρας (Lukács, 2002: 54–60). Εκτιμούμε ότι ο όρος *Augenblick* είναι κομβικός για την κατανόηση των καθηκόντων της πολιτικής πρωτοπορίας όχι στενά στην επαναστατική κατάσταση, αλλά ευρύτερα σε συνθήκες κρίσης, ανακατατάξεων και απότομων στροφών της ταξικής πάλης. Αποτελεί μια διαρκή υπόμνηση του πόσο μεγάλη σημασία έχει ο χρόνος στην πολιτική, η σωστή επιλογή τη σωστή στιγμή.

Μήπως όμως με τη θεωρία των στιγμών υποβαθμίζεται η πολιτική σε κόλπα και χειρισμούς της στιγμής;

Ο Λούκατς πράγματι και ορθά υπερασπίζεται έναν αριστερό ντεσιζιονισμό (αποφασιοκρατία) όχι όμως άνευ προϋποθέσεων και υπολογισμού. Τονίζει ότι τις κρίσιμες στιγμές δεν μετράει μόνον η αποφασιστικότητα, αλλά και οι δεσμοί που έχουν οικοδομήσει τα επαναστατικά κόμματα την προηγούμενη περίοδο με τις υφιστάμενες την εκμετάλλευση τά-

Ξεις. Αναφέρεται μάλιστα στην υπόμνηση του Λένιν ότι «οι άνθρωποι που εννοούν σαν πολιτική μικρά ταχυδακτυλουργικά κόλπα που αγγίζουν καμιά φορά τα όρια της αισχροκέρδειας, πρέπει να προσκρούουν πάνω στην πιο κατηγορηματική μας άρνηση» (Λούκατς, 1972: 96). Ο Λούκατς κυρίως αντιπαλεύει την αναβίωση του εξελικτισμού της Β' Διεθνούς που αποτελεί ντε φάκτο άρνηση του καθοδηγητικού ρόλου της πρωτοπορίας, καθώς όπως εύστοχα περιέγραφε ο Γκράμσι (Gramsci) (2005: 69): αφού οι ευνοϊκές συνθήκες πρόκειται μοιραία να πραγματοποιηθούν και από αυτές να καθοριστούν, κατά τρόπο λιγάκι μυστηριώδη, γεγονότα παλιγγενεσίας, προκύπτει όχι μόνο το άχρηστο, αλλά και το βλαβερό κάθε βουλητικής πρωτοβουλίας που τείνει να προετοιμάσει αυτές τις καταστάσεις σύμφωνα μ' ένα σχέδιο. Επίσης, ο Λούκατς οριοθετείται από μια αριστεριστική εκδοχή της θεωρίας των στιγμών όπου «η εξέγερση από τέχνη καταντάει παιχνίδι και ο ενεργός ρόλος του υποκειμένου κενή φρασεολογία υποκειμενισμού» (Lukács, 2002: 59). Όπως θα γράψει αργότερα, «τα ευγενέστερα αισθήματα, η πιο ανιδιοτελής αφοσίωση, γίνονται απλές φράσεις αν η θεωρητική ουσία της κατάστασης (η ιδιομορφία της) δεν επιτρέπει αληθινή επαναστατική πρακτική. [...] Το παν είναι να είσαι έτοιμος για δράση – για σωστή δράση» (Λούκατς, 1972: 118, 121).

Ποιο είναι το κριτήριο για το αν μια δράση είναι σωστή;

«Αλλά εκείνοι που νομίζουν πως μπορούν να βρουν στις αποφάσεις του “φόρμουλες” και “εντολές” για σωστή και πρακτική δράση, εφαρμόσιμες παντού, τον παρεξηγούν ακόμη πιο βαθιά. Ο Λένιν ποτέ δεν έβγαλε “γενικούς κανόνες” που θα μπορούσαν να “εφαρμοστούν” σε πολλές διαφορετικές περιστάσεις. Οι “αλήθειες” του βγαίνουν από συγκεκριμένη ανάλυση της συγκεκριμένης κατάστασης που βασίζεται σε διαλεκτική προσέγγιση της ιστορίας. Μόνο καρικατούρα, ψευτολενινισμός μπορεί να προ-

κύψει από μια μηχανιστική “γενίκευση” της διορατικότητας και των αποφάσεων του Λένιν».

(Λούκατς, 1972: 108-109)

Το αν μια δράση απέτυχε δεν είναι επαρκής ένδειξη για να καταδικαστεί. Ο Λένιν, για παράδειγμα, είχε αντιταχθεί με πάθος στην ετυμγορία του Πλεχάνοφ (Plekhanov) ότι ήταν λάθος η ένοπλη εξέγερση του 1905, γιατί παρ' όλο που πητήθηκε προώθησε την επαναστατικό διαδικασία ως σύνολο (Λούκατς, 1972: 118). Απ' αυτή τη σκοπιά, το βασικό πρόβλημα της Δράσης του Μάρτη δεν ήταν ότι πητήθηκε, αλλά ότι πήγε τη διαδικασία πίσω συνολικά. Αντί να ξυπνήσει το προλεταριάτο, το αποθάρρυνε και μετέτρεψε την πρωτοπόρα ζώνη των ορυχείων Μέρσεμπουργκ σε μια έρημο απολίτικης καθυστέρησης (Αντερσον, 1985: 66). Επίσης, είχε σαν αποτέλεσμα η ηγεσία του ΚΡD να χάσει την αυτοπεποίθησή της και έχοντας την εμμονή του να μην επαναλάβει το ίδιο λάθος την οδήγησε να μην αδράξει την υπαρκτή επαναστατική ευκαιρία το 1923. Το ζητούμενο, έλεγε ο Λένιν, δεν είναι να μη γίνονται λάθη – αυτό είναι αδύνατο – αλλά να μην είναι πάρα πολύ σοβαρά και να διορθώνονται γρήγορα και με ευκολία (Λούκατς, 1972: 117). Η ικανότητα δράσης και η ικανότητα αυτοκριτικής, αυτοδιόρθωσης, παραπέρα θεωρητικής ανάπτυξης βρίσκονται σε μια σχέση αδιάσπαστης ολοκλήρωσης. Τα επαναστατικά κόμματα στηρίζονται στην αντικειμενική πραγματικότητα, αλλά δεν έχουν κάποια «ελέω θεού» πρόσβαση στην αντικειμενική αλήθεια. Στην πολύ ενδιαφέρουσα αλληλογραφία του με τον Τολιάτι (Togliati), το 1926, ο Γκράμσι (1975: 43) σημειώνει σχετικά:

«Είναι αλήθεια ότι οι κρίσεις των κομμάτων, καθώς επίσης και του ρωσικού κόμματος, είναι δεμένες με την αντικειμενική πραγματικότητα, αλλά τι σημαίνει τούτο; Μήπως γι' αυτό πρέπει να σταματήσουμε να αγωνιζόμαστε, να πάψουμε να βάζουμε όλες μας τις δυνάμεις για μια αλλαγή προς το καλύτερο των υποκειμενικών στοιχείων;».

Είναι συμβατός όμως ο ηγετικός ρόλος του κόμματος με την αρχή ότι «η απελευθέρωση των εργαζομένων τάξεων πρέπει να είναι έργο των ιδίων»;

Σε άρθρο του για το σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο, ο Δημήτρης Μπελαντής (2015) απορρίπτει την ερμηνεία της «κρίσης επαναστατικής ηγεσίας», καθώς έτσι η επιλογή της εργατικής τάξης να επαναστατήσει ή έστω να αντισταθεί στερείται μιας σοβαρής ηθικής και πολιτικής διάστασης, της *διάστασης της ηθικοπολιτικής αυτονομίας και της υποκειμενικής ευθύνης*. Η εργατική τάξη ως ηθικό πολιτικό συλλογικό υποκείμενο δεν μπορεί να παρουσιάζεται ως άθυρμα της «σοφίας των ηγετών της». Η κριτική είναι βάσιμη με την έννοια ότι πολλές φορές εξιδανικεύεται ο λαός ως πάντα έτοιμος για επαναστάσεις και πάντα προδομένος από τις ηγεσίες του και άλλες φορές δέχεται κατάρτες ως ανήμπορος και υποταγμένος από ηγεσίες που πάντα θέλουν, αλλά ο λαός δεν μπορεί. Όμως, όπως εύστοχα περιγράφει ο Χάρμαν, η «σοφή ηγεσία» δεν πέφτει απ' τον ουρανό. Το κόμμα μπορεί να χτίσει τέτοιες ηγεσίες μέσα σε μια μακρά περίοδο πάλης, επιλέγοντας από τα μέλη εκείνους που δείχνουν την ικανότητα να αντιλαμβάνονται την αλληλεπίδραση της αντικειμενικής κατάστασης με τις ταχείες αλλαγές στη διάθεση των μαζών (Χάρμαν, 2010: 479). Οι διαθέσεις των μαζών όμως συγκροτούνται από τις κοινωνικοπολιτικές πρακτικές της ίδιας της τάξης και συνιστούν έκφραση της ηθικοπολιτικής αυτονομίας και της υποκειμενικής ευθύνης. Είναι γεγονός ότι οι περισσότερες εξεγέρσεις ξεσπούν αυθόρμητα χωρίς αποφάσεις κομμάτων και το ερώτημα είναι το πώς τα κόμματα θα λειτουργήσουν προωθητικά ως το πιο συνειδητό τμήμα της εξέγερσης. Όπως τονίζει ο Λένιν, ο μαρξισμός δεν «επινοεί» μορφές πάλης, αλλά μόνο γενικεύει, οργανώνει, προσδίνει συνειδητότητα σε εκείνες τις μορφές πάλης των επαναστατικών τάξεων που εμφανίζονται μόνες τους στην πορεία του κινήματος (Λένιν, 2002).

Απ' αυτή τη σκοπιά, η κριτική στην ηγεσία του ΚΡΔ δεν υποτιμά ούτε υποβαθμίζει την τάξη. Αντίθετα, κριτικάρει το ότι δεν εμπιστεύτηκε την κοινωνική και πολιτική δυναμική που είχε επιδείξει η ίδια η τάξη με όλο και μεγαλύτερη πυκνότητα και ένταση κατά τη διάρκεια του 1923. Ο Λούκατς τονίζει σε διάφορα σημεία ότι το κόμμα δεν αγωνίζεται για τα συμφέροντα της εργατικής τάξης στη θέση της τάξης. Η πολιτική του κόμματος και του ενιαίου μετώπου στοχεύει στην κατάκτηση της πλειοψηφίας της εργατικής τάξης υπερβαίνοντας το δίπολο «σεχταρισμός-οπορτουניσμός». Απ' τη μια, οι αιρέσεις χωρίζουν τεχνητά από τη ζωή και από την ανάπτυξη της τάξης τη «σωστή» ταξική συνείδηση (μέχρι σημείου που αυτή μπορεί να υφίσταται σε μια τέτοια αφηρημένη απομόνωση) και απ' την άλλη, οι οπορτουניστές αντιπροσωπεύουν τον υποβιβασμό αυτών των συνειδησιακών στρωμάτων στην χαμηλότερη βαθμίδα, ή στην καλύτερη περίπτωση, στη μέση βαθμίδα. Ο Λούκατς εξηγεί ότι ο περιορισμός στον μέσο όρο όχι μόνον επιβραδύνει την ανάπτυξη του, αλλά κατεβάζει κιόλας το επίπεδό του. Το ζητούμενο είναι η σαφής επεξεργασία της μέγιστης δυνατότητας που δίνεται αντικειμενικά σε μια δοσμένη στιγμή με τρόπο τέτοιο που να προχωρήσει η επανάσταση (Λούκατς, 1975: 420).

Στο ύστερο έργο του δίνει ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα στους θεσμούς, όπως η κίνηση των συμβουλίων, που έχουν την ικανότητα να ενσωματώνουν συγκεκριμένα τους ανθρώπους, πρώτα απ' όλα, στην καθημερινή τους ζωή, στους τόπους της δουλειάς τους, στα σπίτια τους κ.τ.λ., να τους οργανώνουν για άμεση δράση και από εκεί και πέρα –είτε βαθμιαία είτε απότομα, αλματικά– να τους εξυψώνουν στο επίπεδο της επαναστατικής πράξης για όλα τα ουσιαστικά ζητήματα της κοινωνίας (Λούκατς, 1987: 108):

«Τις μεγάλες ιστορικές επιλογές, τις επαναστατικές αποφάσεις δεν τις σοφίζονται ποτέ, “καθαρά θεωρητικά”, κάποιοι λόγιοι στα σπουδαστήριά τους. Είναι, αντίθε-

τα, απαντήσεις σε εναλλακτικές επιλογές που επιβάλλονται, στην πραγματικότητα, από έναν λαό που έχει μπει σε κίνηση, στην καθημερινότητα, αλλά μέχρι και τις ύψιστες πολιτικές αποφάσεις των κομμάτων και των ηγετών τους».

(Λούκατς, 1987: 57)

Γιατί στις απότομες στροφές της ιστορίας συνήθως τα κομμουνιστικά κόμματα περνάνε κρίση;

Ο Τρότσκι (1985) εντοπίζει ως πραγματική πηγή των συγκρούσεων και των κρίσεων των κομμάτων στις απότομες στροφές της ταξικής πάλης το γεγονός ότι κάθε νέα τακτική περιλαμβάνει ένα, λίγο ή πολύ, σημαντικό σπάσιμο απ' τις προηγούμενες μεθόδους και συνήθειες. Είναι γεγονός ότι η δύναμη της συνήθειας παραλύει τα επαναστατικά κόμματα. Επικαλείται μια χαρακτηριστική περιγραφή του Λένιν:

«Συμβαίνει πολύ συχνά» –έγραφε ο Λένιν τον Ιούλη του 1917– “σε μια απότομη καμπή της ιστορίας, τα ίδια τα προχωρημένα κόμματα να μην μπορούν, για ένα χρονικό διάστημα λίγο ή πολύ μεγάλο, να συνηθίσουν με την καινούργια κατάσταση, επαναλαμβάνοντας τα ίδια συνθήματα που, ενώ χτες ήταν σωστά, σήμερα έχουν χάσει κάθε νόημα, κι αυτό τόσο ξαφνικά όσο ξαφνική ήταν η ιστορική καμπή”».

Το 1933 ο Ντιέγκο Ριβέρα (Diego Rivera) δημιουργεί μια τοιχογραφία με τίτλο *Προλεταριακή ενότητα*. Στο κέντρο βρίσκεται ο Λένιν και γύρω του ο Στάλιν (Stalin), ο Τρότσκι, ο Μπουχάριν (Bukharin), η Ρόζα Λούξεμπουργκ (Rosa Luxemburg), η Κλάρα Τσέτκιν (Clara Zetkin) και διάφοροι εκπρόσωποι αλληλοσυγκρουόμενων τάσεων του ΚΚΗΠΑ. Ο Γκράμσι έκανε έκκληση στο ΚΚΣΕ το 1926 για να παραμείνει ενωμένη η μπολσεβίκικη ηγεσία. Ο Λούκατς πολύ συχνά αμφέβαλλε για πολλά, αλλά σχεδόν πάντα έμεινε πιστός στο κόμμα. Ούτε η πιστότητα στο κόμμα ούτε η ανυ-

πακοή δικαιώνονται υπερϊστορικά. Η μέγιστη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της ιστορικής στιγμής άλλες φορές περνάει μέσα από την ενότητα της επαναστατικής ηγεσίας και άλλες φορές η ανταρσία μπορεί να είναι όρος για νέες ανώτερες ενότητες.

Δεν είναι στους σκοπούς αυτού του άρθρου η πραγμάτευση της εσωκομματικής δημοκρατίας και της επίλυσης των διαφορετικών απόψεων. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί όμως είναι ότι τα κόμματα χτίζονται, όπως υπενθυμίζει ο Χάρμαν (2010: 323), από άνδρες και γυναίκες που έχουν μεγαλώσει σ' αυτή την κοινωνία και έχουν διαποτιστεί με πολλά απ' τα κακά της – προσωπική μεταίοδοξία, μικροαντιζηλίες, παράλογες αντιπάθειες, ψυχαναγκαστικές φοβίες. Τέτοια χαρακτηριστικά, αναγκαστικά, συσκοτίζουν το πολιτικό κριτήριο και σε κρίσιμες στιγμές έχουν παίξει ρόλο στην έκβαση των εξελίξεων. Ο Λούκατς επίσης δεν τρέφει ουτοπιστικές πλάνες για το κόμμα. Γνωρίζει ότι το κόμμα δεν μετασχηματίζει θαυματουργά την εσωτερικότητα των ανθρώπων που το αποτελούν. Μάλιστα, η διαίρεση εργασίας που είναι αναγκαία για τη δράση του ενέχει σοβαρούς κινδύνους σκλήρυνσης, γραφειοκρατικοποίησης, διαφθοράς κ.τ.λ. Και ο Λούκατς και ο Χάρμαν προβάλλουν τον Λένιν ως παράδειγμα ανθρώπου που ποτέ δεν επέτρεπε η ίντριγκα να υποκαθιστά την πολιτική:

«Μέχρι και στις αυθόρμητες νευρικές αντιδράσεις του, ο Λένιν διαθέτει την πίστη στις αρχές των περασμένων ασκητών της επανάστασης, χωρίς να αγγίζει το χαρακτήρα του ούτε ίχνος ασκητισμού. Αγαπάει τη ζωή, έχει χιούμορ, απολαμβάνει καθετί που μπορεί να του προσφέρει η ζωή, από το κυνήγι, το ψάρεμα και το σκάκι μέχρι το διάβασμα του Πούσκιν [Pushkin] και του Τολστόι [Tolstoy], μέχρι την αφοσίωση σε υπαρκτά πρόσωπα. Αυτή η πίστη στις αρχές μπορεί να φτάσει στον εμφύλιο πόλεμο μέχρι την αμείλικτη σκληρότητα, αλλά παραμένει χωρίς μίσος».

(Λούκατς, 1972: 114)

Είναι μεγάλο ερώτημα πώς αυτός ο «νέος τύπος υποδειγματικής στάσης απέναντι στην πραγματικότητα» (Λούκατς, 1972: 123) θα μπορούσε να χαρακτηρίσει σε μαζική κλίμακα τα μέλη των επαναστατικών κομμάτων. Σε κάθε περίπτωση, «η εσωτερική ζωή του κόμματος πρέπει να είναι ένας αδιάκοπος αγώνας ενάντια στην καπιταλιστική κληρονομιά του» (Λούκατς, 1975: 429, 430). Οι δύσκολες συνθήκες όμως μπορούν να εξαχειώσουν τον άνθρωπο, φέρνοντας τα χειρότερα αντανακλαστικά του στο προσκήνιο, ή αντίστοιχα, μπορούν να εξυψώσουν τον άνθρωπο με βάση την αρχή της αλληλεγγύης, του διεθνισμού, της ελευθερίας, της ισότητας και του κομμουνισμού. Αυτό που αξίζει να κρατήσουμε, κλείνοντας αυτές τις σκέψεις, είναι πως η πορεία των πραγμάτων δεν ήταν προδιαγεγραμμένη να πάει όπως πήγε. Το καλοκαίρι του 1923 ο Χάρμαν (2010: 541) τονίζει ότι η επικείμενη γερμανική επανάσταση είχε αλλάξει πλήρως το κλίμα στη πολυσεβίικη ηγεσία. Οι εσωκομματικές ίντριγκες, ο κυνισμός και η γραφειοκρατία είχαν δώσει τη θέση τους στην ενωμένη θέληση όλων να βρουν τα μέσα που θα εξάπλωναν την επανάσταση. Τα πράγματα θα μπορούσαν να εξελιχθούν πολύ διαφορετικά, αν η ένοπλη εξέγερση νικούσε τον Οκτώβρη του 1923 στη Γερμανία. Βέβαια, όπως μας υπενθυμίζει ο Χόμπσμπαουμ (1998: 298) δεν μπορούμε να προχωρήσουμε παραπέρα τέτοιες διαπιστώσεις, εκτός κι αν γράψουμε μυθιστόρημα!

Επίλογος

«Να καλέσουμε το παρελθόν και το μέλλον για να σώσουμε το παρόν»¹

«Πρέπει να συνδεόμαστε περισσότερο με το παρόν που εμείς οι ίδιοι έχουμε συμβάλει να δημιουργηθεί, έχοντας συνείδηση του παρελθόντος και της συνέχειας του (και της επαναβίωσης)».

(Γκράμσι, 1974: 7)

Στο βιβλίο του *Capitalist Realism: Is there no Alternative?* ο Μαρκ Φίσερ (Mark Fisher), ο Βρετανός θεωρητικός, μουσικός και μπλόγκερ, που δυστυχώς πρόσφατα έθεσε τέρμα στη ζωή του, περιέγραφε ως ένα από τα λάθη της Αριστεράς το γεγονός ότι επαναλαμβάνει ατελείωτα κάθε ιστορική διαμάχη για την Κρονονόδη ή τη ΝΕΠ αντί να σχεδιάζει και να οργανώνει το μέλλον για το οποίο παλεύει (Fisher, 2009: 78). Απ' αυτή την άποψη, επιστρέφουμε στο αρχικό ερώτημα. Ποιο είναι το νόημα σήμερα να συζητάμε τόσο εκτεταμένα γιατί νίκησε ο Οκτώβρης του 1917 ή γιατί έχασε ο Οκτώβρης του 1923; Ας σκεφτούμε το παρόν μας. Ένας Γιουγκοσλάβος ποιητής που ζει στις ΗΠΑ έγραφε μετά την εκλογική νίκη του Τραμπ (Trump): «Ο κόσμος σήμερα φαίνεται να είναι δικασμένος. Οι μισοί βλέπουν με τρόμο τη φρίκη να έρχεται και οι άλλοι μισοί βιάζονται να δούνε τη φρίκη να έλθει» (Simic, 2016). Αν πρέπει να ξαναμιλήσουμε για τις επαναστάσεις του παρελθόντος είναι καταρχήν γιατί πρέπει να πείσουμε, όπως έλεγε ο Άγγελος Ελεφάντης (2012), «ότι ο καπιταλισμός δεν είναι σύστημα αιώνιο, ότι οι νόμοι του δεν είναι αιώνιοι και επομένως, εκτός από ανατρεπτός ως “κακός”, είναι και ανατρέψιμος ως τρωτός».

Την ίδια στιγμή, μετά τις εμπειρίες του 20ού αιώνα έχουμε ανάγκη την κριτική επανεξέταση κάθε απόπειρας σοσιαλιστικής οικοδόμησης που θα επιχειρεί να διαγνώσει σε βάθος τι πήγε στραβά και την ίδια στιγμή θα υπερασπίζεται τις κατακτήσεις χωρίς να πετάει το μωρό μαζί με τα απόνερα. Καλούμαστε να αποκαταστήσουμε μια σχέση παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος που να υπερασπίζεται τη μνήμη, να κινητοποιεί τη ριζοσπαστική φαντασία, να καλλιεργεί, να οργανώνει και να κατευθύνει συλλογικά την επιθυμία και να αποκαθιστά τον κομμουνισμό, για να δανειστούμε τα λόγια του Νίκου Καρούζου (2010: 222), «ως έναν υψηλότερο τύπο ζωής, ως το ανέβασμα της ανθρώπινης οντότητας πάνω απ' την τάση της κτητικότητας, απάνω απ' το αίσθημα της ατομικής ιδιοκτησίας».

1. Marker (1962).

Η απάντηση στο ερώτημα αν μπορεί να επαναληφθεί ο Οκτώβρης εκκινεί από την επανανομηματοδότηση της οικονομικότητας και διαχρονικότητας των διδαγμάτων του κόντρα σε ευρωκεντρικές προσλήψεις. Κάθε επαναστατική διαδικασία είναι μοναδική και ανεπανάληπτη, αλλά ο Οκτώβρης «ξαναπαίχτηκε» στην Κίνα, το Βιετνάμ, την Κούβα και αλλού. Σε μια εξαιρετική πρόσφατη έκδοση για τον θρυλικό Βιετναμέζο στρατηγό Βο Νγκούγιεν Γκιαπ (Võ Nguyên Giáp) (2016) ανασυντίθεται ο πλούτος των επαναστατικών εμπειριών και η «μετάφραση» του μολσεβικισμού στις αντιποικιοκρατικές και αντιιμπεριαλιστικές διαλέκτους μικρών σε έκταση και πληθυσμό χωρών που πολεμούσαν έναν κατά πολύ δυνατότερο εχθρό. Οι τακτικές για να κερδίσουν την πλειοψηφία του λαού, η στρατηγική του μακροχρόνιου λαϊκού πόλεμου, αποφεύγοντας τη «Σκύλλα» των στρατιωτικών τυχοδιωκτισμών και τη «Χάρυβδη» των δισταγμών και, τέλος, το «πάντρεμα» του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα με τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό είναι πραγματικό «σχολείο» για την επαναστατική υπόθεση.

Είναι γεγονός ότι ακόμη δεν υπάρχει ιστορικό νικηφόρας επανάστασης στη Δυτική Ευρώπη κι αυτό μας στοιχειώνει. Ο Πέρι Άντερσον χαρακτηρίζει τη γκραμισιανή άρθρωση μιας ιδιαίτερης δυτικής επαναστατικής στρατηγικής με τους όρους ενός πολέμου θέσεων, ως την αναγκαία πολιτική διόρθωση που πίστευε ο Γκράμσι πως χρειαζόταν μετά την αποτυχία της Δράσης του Μάρτη – την οποία θεωρούσε έκφραση ενός «πολέμου κινήσεων» (Άντερσον, 1985: 66). Δυστυχώς, σε πολλές εκδοχές της Αριστεράς, ο πόλεμος θέσεων, όπως και όλη η προβληματική της ηγεμονίας, εκχυδαίστηκε ως μάχη για θέσεις, υπουργεία και τελικά ατομικό βόλεμα και αστική διαχείριση. Όπως είδαμε στην περίπτωση της Γερμανίας, οι κομμουνιστές όταν αποδέχθηκαν κυβερνητικές θέσεις, το έπραξαν έχοντας απόλυτη προτεραιότητα την προετοιμασία της εξέγερσης. Σήμερα, από τον Φάουστο

Μπερτινόττι (Fausto Bertinotti) και την Κομμουνιστική Επανάδρυση μέχρι τον Αλέξη Τσίπρα και τον ΣΥΡΙΖΑ η συνολική στρατηγική του ευρωπαϊσμού έχει χρεοκοπήσει. Ο Πέρι Άντερσον (2015) παρομοίασε την εξέλιξη του ΣΥΡΙΖΑ με την κρίση-κατάπτωση της σοσιαλδημοκρατίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο ΣΥΡΙΖΑ έχει γίνει διεθνώς μέτρο κρίσης για τη χρεοκοπία μιας ορισμένης εκδοχής Αριστεράς. Στις Φιλιππίνες (*Δρόμος της Αριστεράς*, 2016), πριν τις τελευταίες εκλογές οι μαοϊκοί αντάρτες του ΚΚΦ εξέδωσαν την παρακάτω ανακοίνωση:

«Τα λόγια είναι τζάμπα – ιδίως στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας.

Εάν κερδίσει ο Ντουτέρτε [Duterte], θα πρέπει να αποδείξει έμπρακτα ότι εννοεί όσα λέει: Θα κυβερνήσει σαν τον Τσάβες [Chavez] της Βενεζουέλας, που αντιστάθηκε στις απειλές των ΗΠΑ και προώθησε τις εθνικοποιήσεις, το κράτος πρόνοιας και τον εξοπλισμό του λαού του; Ή θα καταλήξει σαν τον Τσίπρα της Ελλάδας, που υποστήριζε ένα κράτος πρόνοιας, αλλά τελικά προσχώρησε στην επιβολή των πολιτικών λιτότητας που υπαγόρευσαν το ΔΝΤ και η ΕΕ;».

Ο μαρξισμός μάς διδάσκει ότι το αστικό κράτος δεν μεταρρυθμίζεται, καταστρέφεται. Ο επαναστατικός δρόμος μπορεί και πρέπει να είναι δημοκρατικός, αλλά δεν μπορεί να είναι ειρηνικός. Η πιθανότητα μέσα σε συγκεκριμένες συνθήκες ακραίας πολιτικής αστάθειας να προκύψει μια κοινοβουλευτική πλειοψηφία των εργατικών και επαναστατικών δυνάμεων δεν πρέπει ούτε να φετιχοποιείται, αλλά ούτε και να αποκλείεται εκ προοιμίου. Κάθε κυβέρνηση όμως μέσα σε τέτοιες συνθήκες γρήγορα ή θα ενσωματωθεί ή θα ανατραπεί πραξικοπηματικά ή θα προχωρήσει αποφασιστικά στην επαναστατική τομή με τη λαϊκή πρωτοβουλία και τα όργανά της να καθορίζουν τις εξελίξεις. Αυτό που πρέπει να είναι ξεκάθαρο είναι ότι η επαναστατική μετάβαση δεν πρόκειται να ολοκληρωθεί κοινοβουλευτικά και το να ξεκινήσει με κυβερνητική πρωτοβου-

λία δεν είναι και το πιθανότερο σενάριο στις σημερινές συνθήκες. Όποιες μορφές πολιτικής έκφρασης, βέβαια, κι αν λάβει ο οργανωμένος λαός, ο κρίσιμος κόμβος και η διάκριση των επαναστατικών ρευμάτων έγκειται στην αναπόφευκτη δυαδικοποίηση της εξουσίας. Στον αντίποδα κάθε συνέχειας του κράτους η επαναστατική πολιτική εκφράζει και επιβάλλει τη ριζική ασυνέχεια.

Ζούμε ξανά δε ασυνήθιστες εποχές. Καθήκον των κομμουνιστών/τριών είναι να είναι πάντα σε ετοιμότητα, να κάνουν ιεραρχήσεις, να προσδιορίζουν και να ανταποκρίνονται στο κύριο καθήκον, να τροποποιούν τη γραμμή τους και να μπορούν να παρεμβαίνουν καθοριστικά στη συγκυρία. Το σύστημα φαντάζει παντοδύναμο, αλλά δεν είναι. Η συμβουλή του Μαρκ Φίσερ (Fisher, 2009: 78) είναι να μην απελπιζόμαστε με τις αποτυχίες του αντικαπιταλισμού. Κυρίως πρέπει να ξεπεράσουμε τη ρομαντική προσκόλληση στην πολιτική της αποτυχίας, την άνετη θέση του ηττημένου περιθωρίου. Η κατάσταση γύρω μας γίνεται όλο και πιο τρομακτική και η κατάσταση έκτακτης ανάγκης δεν είναι εξαίρεση, αλλά κανόνας. Αυτό όμως δεν θα έπρεπε να μας εκπλήσσει, θα έπρεπε να μας το έχει ήδη διδάξει η παράδοση των καταπιεσμένων, σύμφωνα με την 8η θέση του Μπένγιαμιν (Benjamin) για τη φιλοσοφία της ιστορίας. Όπως, επίσης, και το ότι τη θέση μας στον αγώνα κατά της σύγχρονης φασιστικής απειλής θα τη βελτιώσουμε μόνο αν δημιουργήσουμε μια πραγματική κατάσταση έκτακτης ανάγκης (Μπένγιαμιν, 2004). Σε μια

σκληρή δήλωση, το 1966, ο Λούκατς έγραφε ότι η αδιαφορία και η ιστορικά αποδεδειγμένη ανικανότητα του ΚΚ Γερμανίας ν' αλλάξει την κοινωνία και ν' αντιστρέψει τη φορά των πραγμάτων παρέσυρε μεγάλο αριθμό νεαρών της εποχής στο φασισμό από εχθρότητα προς το καπιταλιστικό καθεστώς (Λούκατς, 1966: 173).

Το άρθρο αυτό ας εκληφθεί ως μια μελέτη πραγματικών καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και υπόνοηση να μην επαναλάβουμε τα λάθη του παρελθόντος. Η συλλογική συμβολή στην ταξική ανασυγκρότηση του εργατικού κινήματος, η διαμόρφωση ενός κοινωνικού και πολιτικού μπλοκ των δυνάμεων της ρήξης και το χτίσιμο του κομμουνιστικού φορέα είναι αποφασιστικά βήματα σ' αυτή την κατεύθυνση. Άλλος δρόμος δεν υπάρχει:

«Όσοι περιμένουν να βρουν πατημένα χνάρια, θα απογοητευτούν γρήγορα. Όσοι δεν είναι έτοιμοι να πέσουν και να ξανασπκωθούν, να χάσουν το δρόμο τους και να τον ξαναβρουν, να αγγίξουν όχι μία και δύο, αλλά δέκα κι εκατό φορές τον πάτο της έσχατης αμφιβολίας για τα σχέδιά τους, για τις ιδέες τους, για τους συντρόφους τους, και για τους ίδιους τους εαυτούς τους, να αναμετρηθούν με τα χίλια δυο πρόσωπα της απόγνωσης και να ξαναέβουν στον αφρό, είναι καλύτερα να περιμένουν την κοινωνική αλλαγή από τον Αϊ-Βασίλη ή, πράγμα που δεν διαφέρει και πολύ, από κάποια αψεγάδιαστη, δικαιωμένη "πρωτοπορία". Εμείς δεν έχουμε να προσφέρουμε

παρά την άκαρη γοητεία της καινούργιας προσπάθειας, την ιστορική βεβαιότητα για το σκοπό, την πάλη για τον ποιοτικό εμπλουτισμό του μαζι με την διάκοψη

κριτική για τα μέσα, τη στράτευση σε μια υπόθεση που χρειάζεται μαχητές, αλλά θέλει να καταργήσει τους στρατιώτες».
(NAP, 1998)

b

- Άντερσον, Π.** (1985), *Οι αντινομίες του Αντόνιο Γκράμσι*, Αθήνα, Μαρξιστική Συσπείρωση.
- Γκιαπ, Β. Ν.** (2016) *Λαϊκός πόλεμος, λαϊκός στρατός*, Αθήνα, Προμαχιάνας.
- Γκράμσι, Α.** (1974), *Παρελθόν και παρόν*, Αθήνα, Στοαστής.
- Γκράμσι, Α. - Τολιάτι, Π.** (1975), *Αλληλογραφία για την κατάσταση στο κόμμα των μπολσεβίκων*, Αθήνα, εκδ. Το φως που καίει.
- Γκράμσι, Α.** (2005), *Για τον Μακιαβέλι*, Αθήνα, Ηριδανός.
- Δρόμος της Αριστεράς** (2016), «Φιλιππίνες: Ένα αποτέλεσμα που ανησυχεί πολλούς», διαθ. σε: <http://www.e-dromos.gr/philippines-ena-aporetelesmarou-anhsyxei-pollous/>.
- Ελεφάντης, Α.** (2012), «Μα έγινε επανάσταση το 1917 στη Ρωσία;» στο *Το διαρκές 1917*, Αθήνα, ΚΨΜ.
- Καρούζος, Ν.** (2010), «Κοινωνικοί αγώνες και σοσιαλιστική ηθική» στο *Πεζά κείμενα*, Αθήνα, Ίκαρος.
- Λένιν, Β. Ι.** (1920), «Συμβουλές ενός θεατή», *Πράβντα*, διαθ. σε: <https://www.marxists.org/ellinika/archive/lenin/works/1917/10/08/spectator.htm>.
- Λένιν, Β. Ι.** (1988), *Άπαντα*, τόμ. 26, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
- Λένιν, Β. Ι.** (2002), «Ο παρτιζάνικος πόλεμος», *Θέσεις*, τεύχ. 81, διαθ. σε: http://www.theseis.com/index.php?option=com_content&task=view&id=800.
- Λούκατς, Γκ.** (1966), *Προβλήματα οντολογίας και πολιτικής*, Αθήνα, εκδ. 70.
- Λούκατς, Γκ.** (1972), *Μια μελέτη πάνω στην ενόπλια της σκέψης του Λένιν*, Αθήνα, Ορίζοντες.
- Λούκατς, Γκ.** (1975), *Ιστορία και ταξική συνείδηση*, Αθήνα, Οδυσσεάς.
- Λούκατς, Γκ.** (1987), *Αστική και σοσιαλιστική δημοκρατία*, Αθήνα, Κριτική.
- Μπελαντίς, Δ.** (2015), «Κομμουνιστές χωρίς επανάσταση. Μια θέση για το σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο», στην ιστοσελίδα RedNotebook, διαθ. σε: <http://rednotebook.gr/2015/12/kommounistes-choris-epanastasi-mia-thesi-gia-to-sigχρονο-epanastatiko-ipokimeno-tou-dimitri-belanti/>.
- Μπένγιαμιν, Β.** (2004), «Πάνω στην έννοια της ιστορίας. Θέσεις για τη φιλοσοφία της ιστορίας», διαθ. σε: <http://www.sarajevomag.gr/vivliothiki/benjamin.html>.
- Μπενασάιντ, Ντ.** (2001), *Ο λενινισμός στον 21ο αιώνα*, διαθ. σε: http://www.okde.org/keimena/sxx_bensaid-leninisme.htm.
- Μπενασάιντ, Ντ.** (2006) «Πρόλογος στη χιλιανή έκδοση του ActuelMarx», *Ουτοπία*, τεύχος 69, διαθ. στο: <http://www.u-topia.gr/issues/69>.
- NAP** (1998), *Θέσεις της Συντονιστικής Επιτροπής για το Α' Συνέδριο*, διαθ. σε: <https://www.scribd.com/document/183532725/%CE%98%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-1%CE%BF-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%B4%CF%81%CE%B9%CE%BF-%CE%9D%CE%91%CE%A1>.
- Σερζ, Β.** (2008), *Αναμνήσεις ενός επαναστάτη (1905-1941)*, Αθήνα, Scripta.
- Τρότσκι, Λ.** (1985), *Τα μαθήματα του Οκτώβρη*, Αθήνα, Αλλαγή, διαθ. στο: https://web.archive.org/web/20140812081822/http://marxistbooks.gr/oktobris_a.htm.
- Χάρμαν, Κ.** (2010), *Η χαμένη επανάσταση. Γερμανία 1918-1923*, Αθήνα, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.
- Χόμπσμπαουμ, Ε.** (1998), *Για την ιστορία*, Αθήνα, Θेमέλιο.
- Χόμπσμπαουμ, Ε.** (2010), *Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας (1914-1991)*, Αθήνα, Θेमέλιο.
- Anderson, P.** (2015) «The Greek Debacle», *Jacobin*, διαθ. σε: <https://www.jacobinmag.com/2015/07/tsipiras-syriza-euro-perry-anderson/>.
- Bensaïd, D.** (2002) “Leaps, Leaps, Leaps: Lenin and Politics”, στο περιοδικό International Socialism, <https://www.marxists.org/archive/bensaïd/2002/07/leaps.htm>.
- Dannemann, R.** (2008), *Lukács und 1968. Eine Spurensuche*, Aisthesis Verlag.
- Fisher, M.** (2009), *Capitalist Realism. Is there no Alternative?*, Zero Books, διαθ. σε: https://libcom.org/files/Capitalist%20Realism_%20Is%20There%20No%20Alternat%20-%20Mark%20Fisher.pdf.
- Jameson, F.** (2001), “Nothing but a commodity”, *Radical Philosophy*, διαθ. σε: https://www.radicalphilosophy.com/wp-content/files_mf/rp110_reviews.pdf.
- Löwy, M.** (1979), *Georg Lukacs - From Romanticism to Bolshevism*, NLB.
- Lukács, G.** (2002), *A Defence of History and Class Consciousness: Tailism and the Dialectic*, Verso.
- Marker, C.** (1962), *La Jetée*, ταινία, διαθ. σε: <https://vimeo.com/31209852>.
- Simic, C.** (2016), «Expendable America», *NYR Daily*, διαθ. σε: <http://www.nybooks.com/daily/2016/11/19/trump-election-expendable-america/>.
- Smyth, C.** (2001), *Defence of History and Class Consciousness, Review*, διαθ. σε: <https://www.marxists.org/history/etol/revhist/backiss/vol8/n01/smyth.html>.
- Trotsky, L.** (1923), «Can a Counter-Revolution or a Revolution Be Made on Schedule?», δημοσιεύτηκε στην *Πράβντα* (23-09-1923), διαθ. στο: <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/ffyci-2/25c.htm>.